PEMIKIRAN NAHU AL-ZAMAKHSYARĪY

DALAM TAFSĪR AL-KASYSYĀF

DISEDIAKAN OLEH :

MOHD. HILMI BIN ABDULLAH

Perpustakaan Universiti Malaya
A510823102

FAKULTI BAHASA DAN LINGUISTIK

UNIVERSITI MALAYA

2002

PEMIKIRAN NAHU AL-ZAMAKHSYARĪY

DALAM TAFSĪR AL-KASYSYĀF

DISEDIAKAN OLEH :

MOHD. HILMI BIN ABDULLAH

KAJIAN INI DIKEMUKAKAN KEPADA UNIVERSITI MALAYA UNTUK

MEMENUHI KEPERLUAN IJAZAH TINGGI DOKTOR FALSAFAH

FAKULTI BAHASA DAN LINGUISTIK

UNIVERSITI MALAYA

2002

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, setinggi-tinggi kesyukuran dipanjatkan kepada Allah Ta`ala yang telah memberikan keizinan, kekuatan, kelapangan masa, hidayah dan inayahNya kepada penulis sehingga dapat menyelesaikan dan menyiap-kan kajian yang bertajuk "*Pemikiran Nahu Al-Zamakhsyariy Dalam Tafsir Al-Kasysyaf*" ini dengan lancarnya.

Di ruangan ini, penulis ingin melahirkan penghargaan kepada individu-individu dan pihak-pihak lain yang telah terlibat sama dalam membantu melancarkan penyiapan kajian ini dan telah menyumbangkan pandangan, nasihat, panduan serta tenaga mereka sama ada secara langsung atau pun tidak langsung sepanjang kajian ini dijalankan.

Dalam kesempatan ini, penulis pertama sekali ingin merakamkan setinggi-tinggi penghargaan dan terima kasih yang tidak terhingga kepada Dr. Siti Ikbal bte. Sheikh Salleh yang telah sanggup menyelia kajian ini dan telah banyak memberi tunjuk ajar, nasihat, bimbingan, idea dan sokongan kepada penulis dalam menyiapkan kajian ini.

Tidak lupa juga penulis mengucapkan berbanyak-banyak terima kasih kepada Dekan Fakulti Bahasa & Linguistik, Prof. Dr. Choi Kim Yok yang telah menjadi penyelia pertama bagi penulis dan seterusnya telah memberi sedikit sebanyak nasihat dan dorongan kepada penulis untuk meneruskan penulisan kajian ini.

Dalam kesempatan ini juga penulis ingin mengucapkan berbanyak-banyak terima kasih kepada pihak perpustakaan, khususnya Perpustakaan Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya Nilam Puri yang telah banyak membantu penulis mencari bahan-bahan yang diperlukan untuk kajian ini.

Akhir sekali, penulis ingin merakamkan sekalung penghargaan kepada ayah, ibu dan isteri penulis, Ruhaiza bt. Mukhtar, yang telah banyak berkorban dan memberi semangat kepada penulis untuk menyiapkan kajian ini. Tidak lupa juga setinggi-tinggi penghargaan kepada sahabat-sahabat penulis sama ada yang terlibat secara langsung atau pun secara tidak langsung dalam usaha penulis menyiapkan kajian ini.

Hanya Allah sahajalah yang dapat memberi ganjaran yang setimpalnya kepada semua pihak yang terlibat dalam penulisan kajian ini.

Mohd. Hilmi b. Abdullah

6 April 2001 M

12 Muharram 1422 H.

ABSTRAK

Kajian yang bertajuk "*Pemikiran Nahu Al-Zamakhsyariy Dalam Tafsir Al-Kasysyaf*" ini bermatlamat untuk menyingkap bentuk-bentuk pemikiran nahu al-Zamakhsyariy yang terdapat dalam Tafsir al-Kasysyaf sama ada yang berbentuk positif atau pun negatif. Pemikiran nahu yang berbentuk positif itu diterokai bertujuan untuk mencari kebaikan daripadanya terutamanya untuk diterapkan dalam sistem pengajian nahu bahasa Arab di negara ini. Selain itu, ia juga bertujuan untuk melihat bentuk-bentuk pentafsiran ayat-ayat al-Quran dari sudut nahu dan bahasa yang mempunyai keistimewaannya yang tertentu di samping ciri-ciri balaghat yang terdapat di dalamnya. Pemikiran nahu yang berbentuk negatif pula dibongkar bertujuan untuk mengenalpasti bentuk-bentuk pemikiran nahu yang tidak begitu sesuai untuk dipraktikkan dalam pengajian nahu bahasa Arab di negara ini. Selain daripada matlamat di atas, kajian ini juga bertujuan untuk meninjau penggunaan qira'at al-Quran, puisi dan hadith sebagai dalil dalam penghujahan nahu di samping menjelaskan kepentingan i'rab dalam mentafsir makna ayat-ayat al-Quran. Selain itu, ia juga bertujuan untuk mengklasifikasikan pemikiran-pemikiran nahu al-Zamakhsyariy berbanding aliran-aliran nahu yang wujud sebelumnya. Sehubungan itu, beberapa penemuan baru telah dikenalpasti, khususnya yang berkaitan dengan kesesuaian pemikiran nahu al-Zamakhsyariy untuk digunapakai dalam pengajian nahu bahasa Arab di negara ini.

ABSTRACT

The research entitled "*Al-Zamakhsyariy's Grammatical Thought in al-Kasysyaf Translation*" is written in order to find out al-Zamakhsyariy's idea of grammar in al-Kasysyaf translation. These include both, positive and negative grammatical thoughts. The positive ones are explored in order to bring forward the good ideas which could be used in Arabic educational system in this country. Apart from that, the research will also look into types of translation of al-Quran from the aspect of grammar, language and rhetoric. The negative side of al-Zamakhsyariy's thought is revealed in order to identify types of grammatical thought which are not suitable to be practised in Arabic education in this country. Besides, this research will also look at the use of qira'at al-Quran, poetry and hadith as proof for language argument apart from explaining the importance of i`rab in understanding and translating Quranic verses. It also classifies the grammatical opinion of al-Zamakhsyariy in comparison with the previous school of grammar. Following this, several new finding were identified, specifically relating to the suitability of the al-Zamakhsyariy's grammatical thought to be used in the study of Arabic grammar in this country.

KANDUNGAN

Tajuk	Halaman
PENGHARGAAN	iii
ABSTRAK	v
ABSTRACT	vi
KANDUNGAN	vii
SENARAI JADUAL	xiv
SENARAI RAJAH	xv
SENARAI SINGKATAN KATA	xvi
TRANSLITERASI HURUF ARAB KE HURUF RUMI	xvii

BAB PERTAMA

PENGENALAN

1.0 Pendahuluan	1
1.1 Sebab-Sebab Pemilihan Tajuk	2
1.2 Kepentingan Kajian	3
1.3 Objektif Kajian	4
1.4 Bidang Kajian	6
1.5 Ruang Lingkup Kajian dan Sistematik Pembahasan	7
1.6 Metodologi Kajian	8
1.7 Tinjauan Terhadap Kajian Yang Lalu	9

1.8 Sumbangan Kajian 11

1.9 Rangka Kajian 12

1.10 Penutup 15

BAB KEDUA

PENGENALAN AL-ZAMAKHSYARĪY

2.0 Pendahuluan 16

2.1 Riwayat Hidup Al-Zamakhsyarīy 16

2.1.1 Nama dan Gelarannya 17

2.1.2 Kelahirannya 18

2.1.3 Kehidupan dan Perantauannya 18

2.1.4 Keilmuannya 21

2.1.5 Mazhabnya 22

2.1.6 Guru-Gurunya 24

2.1.7 Murid-Muridnya 24

2.1.8 Kematiannya 25

2.2 Aliran-Aliran Nahu Yang Lahir Sebelum dan Semasa Al-Zamakhsyarīy 25

2.2.1 Aliran Nahu Basrah 26

2.2.2 Aliran Nahu Kufah 29

2.2.3 Aliran Nahu Baghdad 34

2.2.4 Ciri-Ciri Aliran Nahu Baghdad 37

2.3 Penutup 45

BAB KETIGA

PENGENALAN TAFSĪR AL-KASYSYĀF

3.0 Pendahuluan 47

3.1 Keterangan Ringkas Mengenai Tafsīr Al-Kasysyāf 47

3.1.1 Tarikh Penulisannya 48

3.1.2 Sebab-Sebab Penulisannya 48

3.1.3 Tempoh Penulisannya 50

3.1.4 Keistimewaan Tafsīr Al-Kasysyāf 50

3.1.4.1 Keistimewaannya Dari Sudut Balāghah 51

3.1.4.2 Keistimewaannya Dari Sudut Nahu 55

3.1.5 Sanjungan dan Kritikan Ulama Terhadap Tafsīr Al-Kasysyāf 58

3.1.6 Kelayakan Yang Diperlukan Untuk Mentafsir al-Quran Di Sisi Al-Zamakhsyarīy 61

3.2 Penutup 63

BAB KEEMPAT

PEMIKIRAN NAHU AL-ZAMAKHSYARĪY SECARA UMUM DALAM TAFSĪR AL-KASYSYĀF

4.0 Pendahuluan 64

4.1 Metod Kajian Nahu 64

4.1.1 Penggunaan I'rāb Untuk Menjelaskan Makna 67

4.1.2 Penggunaan Hadith Dalam Penghujahan Nahu 82

4.1.3 Penggunaan Puisi Dalam Penghujahan Nahu 95

4.1.4 Penggunaan Qirā'āt Dalam Penghujahan Nahu 110

4.2 Penutup 126

BAB KELIMA

PEMIKIRAN NAHU AL-ZAMAKHSYARĪY SECARA KHUSUS DALAM TAFSĪR AL-KASYSYĀF

5.0 Pendahuluan 127

5.1 Persetujuan al-Zamakhsyarīy Terhadap Aliran Nahu Basrah 128

5.1.1 `Atf Ke Atas al-Ḍamīr al-Makhfūḍ 128

5.1.2 Pemisahan Antara Muḍāf dan Muḍāf Ilayh 134

5.1.3 Mendahulukan Ma`mūl Ism al-Fi`l Daripada Ism al-Fi`l 138

5.1.4 Partikel "Illa" Bermakna "Wāw" 143

5.1.5 Iḍāfat Kata Nama Kepada Kata Nama Yang Bersamaan Makna 148

5.1.6 Kedudukan "Ni`ma" dan "Bi'sa" Dari Sudut Kata Nama Atau Kata Kerja 152

5.1.7 Partikel "Wāw" Boleh Berbentuk Zā'idat 157

5.1.8 Partikel "Aw" Boleh Bermaksud "Wāw" dan "Bal" 163

5.1.9 Mendahulukan Khabar "Laysa" Ke Atas "Laysa" 169

5.1.10 Al-`Aṭf Ke Atas Kedudukan "Inna" Secara Raf` Sebelum Datangnya Khabar 173

5.1.11 Kedudukan Fi`l Muḍāri` Selepas "Lām" al-Ta`līl 178

5.1.12 "In" al-Mukhaffafat Berfungsi Mengakusatifkan
Kata Nama 183
5.1.13 Fi`l Madi Dii`rab Sebagai Hal 187
5.2 Persetujuan al-Zamakhsyariy Terhadap Aliran Nahu Kufah 195
5.2.1 Mengharuskan Tamyiz Dalam Bentuk Ma`rifat 196
5.2.2 "An" al-Masdariyyat Berfungsi Semasa Digugurkan
Tanpa Gantian 200
5.2.3 Partikel "Min" Merujuk Kepada Masa 206
5.2.4 Jawapan "La`alla" Dalam Bentuk Akusatif 210
5.2.5 `Atf al-Bayan dan Matbu`nya Dalam Bentuk Nakirat 216
5.3 Persetujuan al-Zamakhsyariy Terhadap Aliran Nahu Basrah
dan Aliran Nahu Kufah 222
5.3.1 Ism Isyarat Yang Membawa Makna Ism Mawsul 222
5.4 Ijtihad Al-Zamakhsyariy Dalam Pemikiran Nahu 229
5.4.1 `Atf al-Bayan dan Matbu`nya Berbeza Dari Sudut
Ifrad, Ta`rif dan Genus 230
5.4.2 Muta`alliq Kepada Basmalat 233
5.4.3 Al-`Atf Selepas Hamzat al-Istifham 235
5.4.4 Partikel "Waw" Harus Bermakna Ibahat 239
5.4.5 Pengguguran Ma`tuf `Alayh Bagi Partikel "Am"
al-Muttasilat 243
5.5 Penutup 247

BAB KEENAM

PENILAIAN TERHADAP PEMIKIRAN NAHU AL-ZAMAKHSYARĪY DALAM TAFSĪR AL-KASYSYĀF

6.0 Pendahuluan 248

6.1 Ciri-Ciri Positif Pemikiran Nahu Al-Zamakhsyarīy 249

6.1.1 Mementingkan Nilai-Nilai Balāghaṯ 250

6.1.2 Penerangan Tentang Kaedah Nahu Bahasa Arab 262

6.1.3 Pemikiran Nahu Yang Mudah Difahami 273

6.2 Ciri-Ciri Negatif Pemikiran Nahu Al-Zamakhsyarīy 284

6.2.1 Mengandungi Unsur-Unsur Pentakwilan 285

6.2.2 Mengandungi Unsur-Unsur Falsafah 293

6.2.3 Bertentangan Dengan Kaedah Nahu 304

6.2.4 Mengandungi Unsur-Unsur Pemikiran Muktazilah 312

6.3 Penutup 318

BAB KETUJUH

RUMUSAN DAN CADANGAN

7.0 Pendahuluan 320

7.1 Rumusan 321

7.2 Cadangan 324

7.3 Penutup 329

BIBLIOGRAFI 330

GLOSARI ISTILAH 346

SENARAI JADUAL

Tajuk	Halaman
Jadual 1 : Contoh-Contoh Pendirian Aliran Nahu Baghdad Terhadap Aliran Nahu Basrah dan Aliran Nahu Kufah	45
Jadual 2 : Penggunaan I'rab Untuk Menjelaskan Makna	81
Jadual 3 : Penggunaan Hadith Dalam Penghujahan Nahu	95
Jadual 4 : Penggunaan Puisi Dalam Penghujahan Nahu	109
Jadual 5 : Penggunaan Qira'at Al-Quran Dalam Penghujahan Nahu	125
Jadual 6 : Persetujuan Al-Zamakhsyariy Terhadap Aliran Nahu Basrah	193
Jadual 7 : Persetujuan Al-Zamakhsyariy Terhadap Aliran Nahu Kufah	221
Jadual 8 : Persetujuan Al-Zamakhsyariy Terhadap Aliran Nahu Basrah dan Aliran Nahu Kufah	229
Jadual 9 : Ijtihad Al-Zamakhsyariy Dalam Pemikiran Nahu	246
Jadual 10 : Pemikiran Nahu Yang Mementingkan Nilai-Nilai Balaghat	261
Jadual 11 : Pemikiran Nahu Yang Menerangkan Kaedah Nahu Bahasa Arab	272
Jadual 12 : Pemikiran Nahu Yang Mudah Difahami	283
Jadual 13 : Pemikiran Nahu Al-Zamakhsyariy Yang Mengandungi Unsur-Unsur Pentakwilan	292
Jadual 14 : Pemikiran Nahu Al-Zamakhsyariy Yang Mengandungi Unsur-Unsur Falsafah	303
Jadual 15 : Pemikiran Nahu Al-Zamakhsyariy Yang Bertentangan Dengan Kaedah Nahu	311
Jadual 16 : Pentafsiran Al-Zamakhsyariy Yang Mengandungi Pemikiran Muktazilah	318

SENARAI RAJAH

Tajuk Halaman

Rajah 1 : Pembahagian Ulama Aliran Nahu Baghdad 37

Rajah 2 : Kategori-Kategori Qirā'at Al-Quran 114

Rajah 3 : Partikel-Partikel Pengganti Bagi "An" 205

Rajah 4 : Partikel-Partikel Yang Berfungsi Mengakusatifkan Fi'l Muḍāri` 289

SENARAI SINGKATAN KATA

ANB	Aliran Nahu Basrah
ANK	Aliran Nahu Kufah
A.s.	`Alayhissalam
Dll.	Dan lain-lain
H	Hijrah
Hlm.	Halaman
M	Masihi
No.	Nombor
R.d.h.	Raḍiyallāhu `anhā
S.a.w.	Ṣallalāhu `alayhi wasallam
S.w.t.	Subḥānahu wata`ālā
T. T.	Tanpa tarikh

TRANSLITERASI HURUF ARAB KE HURUF RUMI

Pedoman transliterasi yang digunakan dalam kajian ini berdasarkan buku "*Pedoman Transliterasi huruf Arab ke huruf Rumi*" yang diterbitkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (1992) :-

1) Konsonan

Huruf Arab	Huruf Rumi	Huruf Arab	Huruf Rumi
ا	-	س	s
ب	b	ش	sy
ت	t	ص	ṣ
ث	th	ض	ḍ
ج	j	ط	ṭ
ح	ḥ	ظ	ẓ
خ	kh	ع	ʿ
د	d	غ	gh
ذ	dh	ف	f
ر	r	ق	q
ز	z	ك	k

Huruf Arab	Huruf Rumi	Huruf Arab	Huruf Rumi
ل	l	و	w
م	m	ء	'
ن	n	ي	y
هـ	h	ـة	ṯ

2) Vokal

Vokal Pendek	Vokal Panjang	Diftong
ـَ a	ـَا ā	ـَيْ ay
ـِ i	ـِي ī	ـَوْ aw
ـُ u	ـُو ū	